

SILENCES AND VISIBILITIES IN THE CITY

Teen girls' memories of urban places and gendered encounters

ANN-CHARLOTTE PALMGREN

Keywords

Girlhood, spatiality, urban place, memory, encounter

Summary

This article examines teen girls' memories of places and encounters in Turku (Finland), in relation to local discourses on teenagers and public or semi-public places. The empirical material consists of written memories by ninety-seven girls, in addition to newspaper articles, online discussions, blog entries and everyday talk about the city. I argue that silences can be as significant as the voiced.

The theoretical work of Michel de Certeau, with the concepts tactics and strategies, are used in the article to examine spatial power dynamics. Henri Lefebvre's theorization of the spatial triad, with its perceived, conceived and lived space, is also used to understand teen girls' encounters and practices in different places in the city.

In the article, I discuss silences in the memories, silences in the local discourse, and gendered encounters. The shopping mall and the library function as focus points for discussing the two different silences. When I discuss gendered encounters, mainly teen girls' encounters with boys and adult men, a large variety of places is discussed. I argue that emancipation interconnects most, but not all, of the memories. The shopping mall can symbolize an emancipation from the adult, as the memories concern the first time visiting the shopping mall without parents. In return, the library is a place that the girl can visit alone, without friends, as the memories show. Emancipation can also be connected to agency and tactics. As the memories illustrate, girls use different tactics to emancipate themselves from patriarchal structures, when they meet, confront and ward off adult unfamiliar men. Apart from emancipation, I argue that the place-based memories can be understood as identity markers.

Med förankring inom området flickforskning ställs i denna artikel frågan om hur finska tonårsflickor i Åbo förhåller sig till offentliga platser i staden. Genom att studera nedskrivna minnen från nästan 100 tonårsflickor finner Palmgren att de upplever offentliga platser både som en möjlighet till frigörelse och en plats där patriarkala strukturer måste navigeras och åtföljas.

TYSTNADER OCH SYNLIGGÖRANDEN KRING STADEN

Tonårsflickors minnen om urbana platser och könade möten

ANN-CHARLOTTE PALMGREN

Platser blir betydelsefulla genom minnen och möten. Genom minnen uppstår berättelser om platser men även berättelser om en själv. Om vem man är, om vem man vill uppfattas som, om vem man känner samhörighet med eller vem man tar avstånd från. Det är inte endast människor som konstruerar platser och platsidentiteter, även platser konstruerar, upprätthåller och normerar människors subjektpositioner. Att vissa minnen får ta plats i det offentliga eller att vissa personers minnen betraktas som mer giltiga än andras, visar även på hur dessa är uttryck för politiska formationer. I likhet med Lefebvre (1991: 33) påstår jag att stadsrummet inte endast är en kombination av konkreta och abstrakta element, utan även av sociala relationer, samt av de som bebor, använder och upplever staden i sin vardag.

I den artikel som följer kommer jag att analysera tonårsflickors samtida minnen av platser och möten i staden Åbo (Finland), i relation till lokala diskurser om tonåringar och stadens offentliga eller semi-offentliga platser, samt delvis i relation till tidigare flickforskning och ungdomsforskning som undersöker urbana platser. Med tonårsflicka åsyftar jag inte något enhetligt, essentiellt eller

autentiskt, eftersom subjektet flicka konstrueras relationellt och historiskt (jämför Davies 2002), samt i förhållande till specifika platser. Det empiriska materialet för artikeln består främst av 138 kortare och längre skrivna minnen av 97 femton- och sextonåringar som identifierar sig som flickor, men även av tidningsartiklar, nätdiskussioner, blogginlägg och dagligt prat om staden. Det empiriska materialet har samlats in inom ramen för mitt forskningsprojekt som berör flickors relation till stadens platser. I denna artikel uppmärksammar jag inte de platser som flickorna oftast skriver om, utan väljer att diskutera platser som är intressanta i relation till lokala diskurser om tonåringar i staden. Detta betyder att jag även intresserar mig för platser som få flickor skriver i relation till. Jag hävdar att tystnader kan vara lika betydelsebärande som det uttalade. Här vill jag stanna upp en stund vid en tonårsflickas notering i marginalen av svarspappret. Hon skriver att hon listar platser och skriver sina minnen, men att hon inte är representativ för stadens tonårsflickor på grund av hennes listade platser. Hennes betydelsefulla platser och minnen skiljde sig däremot inte från de andra flickornas platser eller minnen. Flickans upplevelse av att inte vara representativ gjorde mig nyfiken och jag tolkar det som att upplevelsen hör ihop med lokala hegemoniska diskurser om vilka platser som är viktiga för tonåringar. Hon läser sina egna platser och minnen i relation till diskurser i exempelvis tidningsartiklar, nätdiskussioner och blogginlägg. Min utgångspunkt är att samtidigt som flickorna skriver dessa

minnesberättelser om möten och platser, berättar de även något om sig själva och om att vara flicka. Kultur och kontext sätter ramar för vad som går att minnas och därmed är vad som uppfattas som minnesvärt kulturellt kodat (Hörnfeldt 2014: 35). Som Widerberg (1995) skriver, handlar minnen inte bara om att återberätta det förgångna utan att ge mening åt det. Minnena betraktar jag både som individuella och kollektiva. Det som flickorna har gemensamt är ålder, att de identifierar sig som flickor och att de bor i Åbo.

En utgångspunkt för artikeln är att maktodynamiker genomsyrar stadens platser, samtidigt som stadens platser kan uppfattas som scener för identitetsarbete, genuskonstruktioner och ålderskonstruktioner, som platser för fritid och umgänge med vänner, eller som platser för möten med främlingar. Dessa förståelser av plats i förhållande till konstruktion, praktik och människor, betyder att jag även diskuterar möten som beskrivs i de insamlade minnena, särskilt könade möten. När det är fråga om tonårsflickor blir könade möten, där det handlar om personer som flickorna läser som pojkar eller män, intressanta. En annan möjlighet hade varit att analysera möten med andra flickor och då också diskutera vänskap i förhållande till urbana platser. Att jag inte studerar dessa möten beror på att jag använder de Certeaus taktik- och strategibegrepp som analysverktyg i min läsning av materialet, och detta har medfört att möten med vuxna män och pojkar har fått en central roll. Om jag hade valt andra analysverktyg hade jag förmodligen gjort andra iakttagelser i

materialiet. Begreppen taktik och strategi är särskilt användbara i studier av rumsliga maktodynamiker. Enligt de Certeau (1984: 36) kan strategi användas av de personer eller institutioner som förfogar över en plats, och därmed har de en bas varifrån ett planerat handlande kan utgå. Taktiken tillfaller däremot den eller de som inte förfogar över platsen (de Certeau 1984: 39). Därmed innebär en egen plats tre fördelar: möjlighet att stanna upp, möjlighet att samla ihop erövrade resurser på en plats som är oberoende av yttre omständigheter samt möjlighet till överblick över omgivningen. Med tanke på strategi, stadsplanering och städers materialitet skulle jag vilja påstå att tonåringar sällan utgör de tänkta aktörerna i staden. För att tydliggöra begreppsparet taktik och strategi kan nyttjandet av en busshållplats i staden användas. En busshållplats är planerad för väntan på en buss, när rätt buss stannar stiger man på, vilket sammanfaller med hållplatsens planerade syfte. Ytterligare kan sägas att busshållplatser är resultat av strategier, stadens invånare vet att det är där de kan vänta och busschauffören vet att det är rätt plats för att släppa av och plocka upp passagerare, dessa understöder strategierna för busshållplatsen. Om en busschaufför stannar bussen och släpper av eller på passagerare på andra ställen förstås detta som taktik. Taktik kunde även exemplifieras av att personer använder busshållplatsen för att umgås utan planer på att stiga på en buss. Taktikern manipulerar med givna ramar och skapar handlingsutrymme i något som egentligen är avsett för något annat. Gällande sta-

den som plats, menar Listerborn (2002: 17) att kvinnors relation till staden ofta har beskrivits i negativa termer där staden betraktas som en manlig egendom både materiellt och social. Detta kan kopplas till hur Childress (2004) hävdar att tonåringar inte kan äga, omforma eller hyra privata utrymmen, men att de kan göra dem till sina egna genom sin närvaro. Peltonen (2016) konstaterar även, i sin studie om ungdomar och platser i Åbo, att stadens ungdomar uppfattar ägande som användning och närvaro. Närvaro förutsätter kropp, att ta plats, vilket de Certeau (1984) utforskar genom promenandet. Att gå är ett exempel på kroppens kontakt med staden. Som Lundgren (2006: 31) påpekar är kroppens direktkontakt med staden viktig, eftersom det lyfter fram enskilda människors erfarenheter av staden och för att det därigenom kan uppmärksamma hur människor individuellt hanterar – följer, undkommer, förändrar – mer övergripande strukturer, såsom materiella omständigheter och normer. I denna artikel utvidgar jag det till taktiken att inte röra sig, att stanna för sig själv eller med vänner på specifika platser. Samtidigt är taktik och strategi brukbara verktyg för att analysera möten som förekommer i de insamlade minnena. Möten definieras här som kontakt med andra personer i staden, både ögonkontakt och kontakt där personerna pratar med varandra.

Förutom att jag läser och analyserar materialet tillsammans med verktygen taktik och strategi, använder jag även Lefebvres (1991) rumstriad, där ett liknande perspektiv på rumsliga maktodynamiker kan

urskiljas. Rumstriaden består av det levda, det varseblivna och det föreställda rummet. Det varseblivna rummet består av det fysiska rummet med dess reella rumsliga praktiker, medan det föreställda rummet inkluderar stadsplanerares och beslutfattares föreställda rum i form av kartor och planer men även människors imaginära och mentala representationer av rummet. Det levda rummet står i sin tur för det sociala och människors erfarenhetsbaserade föreställningar om de olika stadsrummen. Maktodynamik ingår inte endast i det levda eller föreställda rummet, utan även i det varseblivna rummet. Stadens olika byggnader, torg och vägar är socialt producerade för en rumslig ordning av människor (Gren, Hallin och Molina 2000: II). I likhet med Lundgren (2006: 32) hävdar jag att ett rum eller en stad aldrig är entydig utan hela tiden förändras och betyder olika saker för olika människor. I artikeln är jag intresserad av hur tonårsflickors möten och praktiker på olika platser kan förstås genom det levda, föreställda och varseblivna rummet, genom taktik och strategi, samt i relation till lokala diskurser om ungdomar och urbana platser. De teoretiska analysverktygen synliggör särskilt relationen mellan tystnader i materialet och diskurser kring var tonåringar förväntas vara eller vad de förväntas göra på specifika platser. Med platser syftar jag på fysiska platser, och jag uppfattar begreppen plats och rum som synonymer. Jag hävdar att plats är centralt för hur sociala interaktioner samt beteenden blir uppmuntrade, motarbetade, sanktionerade, förbisedda, uppburna eller kritiserade.

I det följande kommer jag att kort redo-

göra för forskningsläget med fokus på flickforskingsfältet, för att därefter redogöra för material och metod. På detta följer en kort beskrivning av staden Åbo för att på så vis situera analysen. På denna beskrivning följer analysen som presenteras i tre delar. I den första delen fokuserar jag på en plats som är dominerande i den lokala diskursen om ungdomar och stadens platser, nämligen köpcentret Hansa. I denna del möts diskurser med tonårsflickornas skrivna minnen. Därefter övergår jag till att diskutera en annan plats, nämligen biblioteket och här gör jag en jämförelse mellan minnen där andra personer omnämns och minnen där andra personer inte förekommer. Därmed tangerar den andra analysdelen den avslutande analysdelen där beskrivna könade möten är i centrum. Medan platsen är utgångspunkten i de två första delarna, är mötet oberoende av plats utgångspunkten i den tredje delen, även om platsen är viktig. Artikeln avslutas med en sammanfattande diskussion.

Flickan i staden – forskningsläge

Artikeln positionerar sig särskilt inom flickforskning, som är ett relativt nytt och expanderande forskningsfält i ett nordiskt perspektiv, medan det i ett angloamerikanskt perspektiv uppkom något tidigare (jämför Duits 2008; Frih och Söderberg 2010; Ojanen, Mulari och Aaltonen 2011). Inom feministisk flickforskning har fokus länge varit på det konkreta flickrummet i hemmet (McRobbie och Garber 1976), för att senare använda begreppet flickrum på ett mer abstraherande och ambivalent sätt (jämför Widegren 2010; Österholm

2012) eller även inbegripa flickans eget rum på nätet (Hodkinson och Lincoln 2008). Som Formark (2013: 10) skriver, skedde etableringen av forskning om flickor, unga kvinnor och tjejer främst av feministiskt inspirerade forskare under mitten av 1980-talet, som en reaktion mot att flickor osynliggjorts i ungdomsforskning och kvinnovetenskap. Vidare diskuterar Formark (2013) hur forskare traderat resonemanget om flickan som osynlig, också om flickan idag är mycket synlig. Som forskningsområde är fältet tvärvetenskapligt på samma sätt som genusvetenskapen. Jag skulle dock fortfarande påstå att flickan är relativt osynlig i ungdomsforskning som diskuterar urbana platser och rum, eller kulturgeografi med fokus på ungdomar. Inom finländsk forskning som på olika sätt diskuterat tonåringar och urbana platser, är flickans osynlighet särskilt påfallande, vilket motiverar mitt val att särskilt studera tonårsflickors minnen av platser i Åbo, Finland. Som jag senare kommer att synliggöra får vissa föreställningar om ungdomar och urbana platser mer utrymme i lokala diskurser, men jag vill påstå att detta även gäller forskning. Inom forskning har platser som uttryckligen är planerade för konsumtion ofta varit i fokus i såväl finländska som nordiska och internationella studier om ungdomar och urbana platser. I studier där finländska omgivningar varit i centrum har kommersiella semioffentliga platser såsom köpcentrum oftast diskuterats (Kuusisto-Arponen och Tani 2009; Tani 2011; Malin 2012; Tani 2014; Pyyry 2015). Därtill har den finländska forsk-

ningen lokalt centrerat sig så gott som uteslutande på huvudstaden Helsingfors eller huvudstadsregionen, samtidigt som ett genusvetenskapligt perspektiv varit frånvarande. När det gäller ungdomsforskning som specifikt berör staden Åbo, diskuterar Palmgren (2016) hur tonårs-

Inom finländsk forskning som på olika sätt diskuterat tonåringar och urbana platser, är flickans osynlighet särskilt påfallande.

flickor relativt ofta vistas på liminala platser såsom parkeringsplatser, gränder och övergångsställen, platser som uppfattas som privata av flickorna. Peltonen (2016) hävdar att utrymmen som är planerade uttryckligen för ungdomar inte uppfyller alla ungdomars utrymmesbehov, vilket medför att det är viktigt att låta ungdomar vara en del av det offentliga stadsrummet.

Om jag däremot blickar mot samhällsdiskussioner och politiska frågor som berör urbana platser är flickan som gestalt närvarande. Flickgestalten dyker upp i frågor som: vem får röra sig var, vem borde skyddas var och vilka typer av platser är lämpliga eller olämpliga. Oro för flickor på urbana platser, såsom joggingspår i skogen, parken, gator, torg eller stadscentrum är inte ovanliga. Denna oro kan kopplas till främlingar som fara, tonårsflickor i risk eller vissa tonåringar som riskgrupp. Övervakning av ungdomar, och särskilt flickor, är en ständig process. Denna oro och dessa frågor har

alla ett vuxenperspektiv, vilket innebär att flickor själva har lite eller inget aktörskap, vilket har diskuterats av ett flertal internationella forskare. Katz (2004) har visat hur ungdomar i ökad utsträckning är begränsade i sina val av platser de får gå till med vänner, platser som är utom räckhåll från vuxnas blickar. Som Mitchell och Rentschler (2016: 11) hävdar, är flickor tvungna att kämpa för att hävda sina rättigheter till platsgörande praktiker, vilket ofta sätter dem i konflikt med maktstrukturer. Skelton (2000: 80) har uttryckt det som att flickors användning av offentliga platser har föreställts som att vara "fel" ålder, "fel" kön och att vara på "fel" plats. Vidare menar Mitchell och Rentschler (2016) att det inte finns endast *en* plats av intresse för flickforskning. I denna artikel begränsar jag mig inte heller till vissa typer av platser eller en viss flicka.

Minnen som material och metod

Min artikel bygger primärt på 138 kortare och längre, nedskrivna minnen av 97 femton- och sextonåringar, som själv identifierar sig som flickor, alla bosatta i Åbo. Sammanlagt rör det sig om tjugotvå sidor minnen, som samlats av mig inom mitt forskningsprojekt. Tonårsflickorna har kontaktats genom skolor och stadens nätsidor samt facebooksidor för ungdomar. Även om de flesta minnen är korta, ibland endast en mening långa, håller jag med Hastrup (2010: 136) som hävdar att en hel historia kan rymmas in i ett enkelt minne. Som sekundärmaterial ingår samtida nyhetsartiklar, tidningsartiklar, blogginlägg och nätdiskussioner där stadens

tonåringar diskuteras i förhållande till stadens rum. Förutom att jag läser minnena genom de teoretiska analysverktygen, läser jag dem även i förhållande till det sekundära materialet, och jag redogör senare i artikeln för min analytiska metod.

De insamlade minnena blir intressanta för mig eftersom de är många och skrivna oberoende av varandra och med få instruktioner. Inledningsvis har de deltagande flickorna skrivit ner fem platser i staden som de upplever som betydelsefulla, för att sedan skriva ett minne eller två de har som anknyter till en eller två av dessa platser. Inspirerad av minnesarbete som metod (jämför Haug 1987) uppmuntrades de att skriva så konkret och detaljerat som möjligt, att skriva i tredje person, inte fundera på om det de skrev var viktigt eller inte, och undvika värderingar, känslor och analys. Att skriva i tredje person är ett sätt inom metoden minnesarbete att ta avstånd från det skrivna (Livholts 2004: 27). En del av flickorna har skrivit i tredje person, men långt ifrån alla. Trots uppmaningen att skriva så spontant och fritt som möjligt, vill jag påstå att minnena på ett eller annat sätt återspeglar förväntningar på hur minnen bör gestaltas, men även vilken bild flickorna förväntar sig att jag har om dem eller stadens platser. Det kan både handla om att uppfylla de tänka förväntningarna men även om att bryta mot dem.

Minnen har skrivits på finska eller svenska, av flickor som uppgett finska, svenska, vietnamesiska, ryska, albanska, somali, arabiska, rumänska, turkiska, kurdiska, serbokroatiska och bosniska som modersmål. För den här artikeln har jag

översatt de finska till svenska och ändrat finlandssvenska slangord i de svenska minnena till standardsvenska, samtidigt som jag har försökt behålla tonen.

Som analysmetod har närläsning använts, vilket i mitt fall betyder att jag läst minnena upprepade gånger. Eftersom materialet fungerar som empiriskt material även för andra artiklar än denna, har jag läst materialet ett stort antal gånger. Inledningsvis var mitt mål att få ett helhetsintryck av innehållet i minnena. Jag noterade plats, tidpunkt, praktiker och det materiella. Under senare genomläsningar har jag upptäckt nya detaljer, såsom känslor och människor som förekommer. I samband med de senare läsningarna har jag på olika sätt kategoriserat materialet. Därtill har jag även gjort kontrastiv läsning, där syftet är att jämföra minnena med varandra, men också med lokala diskurser. Detta har gjort att jag dels uppfattat mönster men även tystnader.

Åbo som plats och bilder av Åbo

Innan jag övergår till analysdelen, beskriver jag här mycket kort staden Åbo, för att ge en kontext till analysen. Det sydvästliga hamnstaden Åbo grundades år 1229, och är Finlands tidigare huvudstad. Idag har staden ungefär 178 000 invånare, vilket gör den till Finlands femte största stad. Den kan beskrivas som en multikulturell universitetsstad där hamnindustrin är viktig.

Också om flera olika föreställningar om platser eller städer kan existera samtidigt, kan vissa föreställningar även bli dominerande. När jag tittar på nätsidan för Visit Turku, den regionala turistorgani-

sationen för Åbo, möts jag av ett bildspel. En bild föreställer lokala friidrottare, den andra teaterpjäsen *Tom of Finland*, och efter det följer tre bilder av Aura å. Åbo präglas synnerligen av Aura å, som flyter centralt genom staden. Som Varna (2013: 3) konstaterar, har staden växt, tack vare inkomstkällor relaterade till sjöfarten, på ett organiskt sätt runt Aura å. Staden har utvecklats och växer både ekonomiskt och med avseende på invånarantal. På båda sidorna om ån sträcker sig staden lika brett, med ett flertal stadsdelar på båda sidorna. Ån fungerar som en pulsåder, där stadslivet är livligt och personer i olika åldrar promenerar eller samlas för att umgås och där gamla stora fartyg har byggts om till restauranger och festlokaler. Medan domkyrkan, byggd i slutet av 1200-talet, fungerar som en nod på den äldre sidan av ån, utgör Salutorget, från 1800-talet, en nod på den andra, nyare sidan. Vid kanten av Salutorget stannar all lokaltrafik, men vid torgkanten finns också köpcentret Hansa. När jag bekantar mig med stadens turistsidor på nätet eller vykortsbilder är Aura å påtagligt närvarande, på samma sätt som ån nämns av både invånare, arkitekter, politiker och stadsplanerare som allas gemensamma och heterogena vardagsrum (Varna 2013: 4). Nästan hälften av tonårsflickorna nämnde ån, men den var inte särskilt närvarande i de nedskrivna minnena.

Köpcentret Hansa

Om jag rör mig från turistsidor till lokala tidningsartiklar, nätdiskussioner, bloggar och vardagliga diskussioner som kretsar

kring stadens offentliga eller semi-offentliga platser och tonåringar omnämns nästan uteslutande en annan plats än ån: köpcentret Hansa. När jag inledde forskningsprojektet, som i sin första fas var finansierat av Åbo stad, var en av mina kontaktpersoner i Åbo en av stadens planerare. Vid ett första möte med planeraren, innan metodval gjorts eller materialinsamling inletts, uppmuntrades jag att koncentrera mitt projekt, som behandlade tonårsflickors relation till stadens platser, till köpcentret Hansa, vilket även exemplifierar hur stark diskursen är. Jag föreslogs främst intervjua affärsinnehavare, ungdomsarbetare och ungdomspolisen, men inte flickorna själva i någon större omfattning.

Köpcentret Hansa öppnades i mitten av 1980-talet och förekommer sedan dess i offentliga diskussioner som berör ungdomar och stadens platser. I lokala tidningsartiklar, blogginslag och diskussionsfora på nätet omnämns Hansa oftast som den plats där ungdomar hänger, men kön omnämns inte. I folkmun är begreppet ”hansabarn” väletablerat för att benämna dessa ungdomar som dessutom har ett rykte om sig att vara problematiska, men även här uteblir ett könande. I intervjuer, vilka utgör ett material utanför denna artikels räckvidd, med en del av de flickor som skrivit minnen, framgår det att dessa inte uppfattar benämningen hansabarn som könad utan kan inbegripa både tonårsflickor och tonårpojkar. Det centrala i benämningen är att tonåringarna till en stor utsträckning vistas i köpcentret.

I en tidningsartikel (Tuomola 2009) beskrivs hur ungdomar på 1980-talet rörde sig utanför Hansa, medan de senare rör sig i köpcentret och en del av dem orsakar oroligheter och slagsmål. I en senare artikel säger den säkerhetsansvarige för köpcentret att det fortfarande finns en del ungdomar som stör och får kunder att känna sig hotade, även om ett samarbete mellan polisen och stadens ungdomsavdelning gjort att situationen har blivit bättre (Hupa 2011). Så sent som våren 2017 meddelar köpcentrets chef att polisen ökar sin närvaro igen eftersom ”ungdomarnas kvällshäng urartat i våldsamheter” och vandalism, men tillägger att det handlar om en väldigt liten andel av ungdomarna (Simonsen 2017). Även om långt ifrån alla tonåringar ens vistas i köpcentret, vilket de insamlade minnena visar på, är denna diskurs om ungdomar i Åbos stadsrum dominerande. Köpcentret blir en representation av människors imaginära föreställningar av ungdomar och stadsrummet.

Av samtliga 138 insamlade minnesberättelser berör endast fyra köpcentret Hansa, och av dessa beskriver ingen av dem oroligheter eller otrygghet:

När hon och hennes kompisar var ungefär tio år och hade just börjat använda smink och for till Hansa och köpa jätteöverdrivet med smink. De var ganska nologa [pinsamma].

Hansa. Jag började ensam, utan vuxna, fara till stan på tredjeklass och Hansa var den första plats jag gick till.

I Hansa är man alltid med sina vänner när man är i stan. Där finns inte längre något att se, men man far alltid dit och man går alltid i samma butiker.

Exempelvis i [bokhandeln] Suomalainen kirjakauppa, [smyckes- och accessoar-affärskedjan] Glitter och några klädaffärer.

Hansa chillande med kompisar. Det har blivit att shoppa, gå på kaffe, äta och annars bara hänga.

Det som beskrivs i de fyra minnena som berör Hansa är dels Hansa som en vardaglig del av flickornas liv, dels konsumtion, dels besök i köpcentret första gången utan vuxna. Men Lefebvres terminologi handlar det om det levda rummet. Det av flickorna levda rummet skiljer sig från medias föreställda rum. Men samtidigt sammanfaller det varseblivna, det föreställda och det levda rummet eftersom köpcentret uppfattas som plats för konsumtion i alla tre, vilket även tydliggörs i tre av de fyra minnena. Även om köpcentra de senaste åren i viss mån har utvecklats till platser för annan lokal service, så som bibliotek, invånarinformation och ungdomslokaler, har det ursprungliga syftet varit konsumtion. När jag läser minnena ovan och tolkar dem tillsammans med de Certeaus strategi- och taktikbegrepp, vill jag hävda att köpcentrets funktion som plats för konsumtion är en form av strategi. Tonårsflickorna passar in eftersom de konsumerar, oberoende av om det handlar om kläder, kosmetika, smycken, kaffe eller mat. Men samtidigt kan social kontroll och strategi/taktik även förklara varför ungdomar som inte konsumerar, utan endast fördriver tiden i köpcentret, uppfattas som problematiska, vilket tidningsartiklarna synliggör.

Konsumtion förutsätter att en person endast stannar upp inne i en affär, inte utanför eller mellan affärer, vilket ungdomar som upplevs som problematiska i mediematerialet gör – de chillar, sitter i trappor, samlas i köpcentrets korridorer och torg. Detta kan även kopplas till hur de Certeau (2016: 86) förstår rörelsen genom staden som en typ av kommunikation, personer berättar en berättelse genom sitt gående. Vilka praktiker som uppfattas som accepterade kontrolleras socialt. Att köpcentret Hansa dessutom är väldigt centralt, offentligt och uppfattas som en betydelsefull del av staden Åbo generellt, gör att ”avvikande” beteende är mer synligt än om det skulle ske på mer perifera och liminala platser (jämför Palmgren 2016).

Ytterligare berättar minnena berättelser om flickor som har möjlighet att konsumera. De kan i det första minnet till och med köpa överdrivet mycket

smink. Som Wistisen (2017: 91) skriver, har köpcenter starkt förknippats med intersektionerna kön, klass och ålder. Redan under 1800-talet gav varuhusen borgerliga kvinnor ett nytt offentligt rum som de kunde besöka ensamma eller tillsammans med väninnor (Björk 1999). Att konsumera blir en identitetsmarkör för flickorna, samtidigt som ett besök i köpcentret utan föräldrar symboliserar frigörelse. För att använda Skeggs (1999) begrepp blir flickorna som skrivit sina konsumtionsminnen respektabla, vilket här kan läsas i kontrast till ungdomar som endast uppfattas hänga i köpcentret utan planer på att shoppa.

En intressant aspekt i de fyra ovannämnda minnena är att två av dem går tillbaka till ungefär samma ålder, en ålder som dessutom är innan tonåren – 10 år eller tredje klass. De två minnena har gemensamt att de uttrycker en övergång från barn till tonåring; flickorna har precis börjat sminka sig och de besöker stadens centrum utan föräldrar eller andra vuxna. Här markeras köpcentret som en transitplats. Hansa blir en plats som symboliserar och utgör en identitetsmarkör för ungdomen, att inte längre vara barn – en frigörelse från föräldrar, vilket bär likheter med Lövgrens studie (2001), där två tonårsflickor intervjuas om sitt förhållande till Solna Centrum. Lövgren (2001: 149) skriver ytterligare att köpcentrum och andra offentliga platser används som frirum i sökandet efter identitet och relationer, utan att nödvändigtvis bryta regler.

Det asociala och sociala biblioteket

En i minnena återkommande plats, som inte brukar nämnas i den lokala diskursen om ungdomar och plats är biblioteket. Det är en plats dit flickan går ensam, eller med en eller flera vänner. När det gäller biblioteket skiljer sig minnen både vad gäller längd och detaljrikedom. De fem kortaste minnena, skrivna av fem olika flickor, handlar alla om gånger då flickan besökt biblioteket ensam men har även flera andra gemensamma nämnare:

På biblioteket har man varit en del, och böcker har blivit lästa.

Jag tycker om att läsa på biblioteket.

Jag går ofta till biblioteket och jag kan vara där i timtal för att endast leta efter exakt rätt bok.

Hon gick till biblioteket. Där var så tyst. Hon läste i lugn och ro sin favoritbokserie tills det var dags att gå hem. Hon återvänder följande dag för att läsa igen.

Hon var ensam på stan med målet att gå till biblioteket för att lugna ner sig och

läsa böcker. Hon tillbringade många timmar på biblioteket och lånade mer än tillräckligt med böcker. En entydig berättelse som slutar med att hon för bort från biblioteket och hem med en full bokväska.

Att alla minnen är relativt kortfattade och detaljfattiga, kan tolkas som att biblioteket är en vardaglig plats som flickorna ofta besöker. Det sista minnet avslutar flickan till och med genom att själv beskriva minnet som en entydig berättelse. Flickorna återvänder av samma orsak, sitt läsintresse och för att biblioteket är en plats för lugn. Varken bibliotekets arkitektur, andra besökare eller var i biblioteket flickorna sitter beskrivs. Det som berättas i minnena är att biblioteksbesök är återkommande praktiker, något som gjorts många gånger, ofta och i ett av minnena är det dessutom en bokserie som flickan återkommer till. Både återvändandet och lugnet gör biblioteket till en trygg plats. Med något som jag benämner som utvidgat ritualbegrepp, beskriver Engfors och Demarinis (2005: 14) ritual som en handling där individen förflyttas ut ur pågående tid och rum med förväntan om att uppleva något meningsfullt, och jag tolkar biblioteksbesöken utan möten med andra personer som förflyttningar ur tid och rum, vilket läsning i sig kan upplevas som. Dessutom gör de fem flickorna exakt det som ett bibliotek är planerat för, de manipulerar inte de givna ramarna för vad ett bibliotek är planerat för. Arkitektoniskt hävdar Engfors och Demarinis (2005: 15) att en plats som möjliggör det rituella inbegriper tidlöshet som manifesterar beständighet, utan personliga tillhörigheter men med ett visst mått av offentlighet, samtidigt som platsen ska ge möjlighet till avskildhet och bör finnas nära nyttjaren. Att de fem flickornas minnen är kortfattade och detaljfattiga kan även tolkas som uttryck för det beständiga i att läsa på biblioteket samt avskildheten även om det är fråga om en offentlig plats. Det intressanta i biblioteksminnena är att det inte är avvikande händelser som beskrivs.

När jag läser tre andra biblioteksminnen där även en eller flera vänner är närvarande kan jag även observera att det handlar om böcker eller läsning, men minnena är betydligt mer detaljerade:

Lördagsmorgon, klockan 9:30. I [stadsdelen] Kråkkärret, vid busshållplatsen vid [affärskomplexet] Itäkeskus. Bussen kommer och jag och min kompis stiger på. Vi pratar och lyssnar på musik. Vi kommer till centrum och går till huvudbiblioteket. Vi cirkulerar i tysthet, föreslår böcker för varandra. Vi går till övre våningen och sätter oss vid fönstret och läser bredvid varandra.

Jag har många goda minnen från Åbo huvudbibliotek och det är svårt att välja bara ett! Jag minns en gång mitt i sommaren när jag och min bästa vän

X gick till biblioteket för att hämta lite sommarläsning. Bibliotekets luftkonditionering fungerade antagligen inte för jag har aldrig svettats som den gången. Bibliotekspersonalen såg på mig som om jag kunde ha varit en alkoholist, med mina kinder rödblossande, ögonen glittrande, fötterna vilande på bibliotekets soffa och jag försöker andfått prata om något vettigt. Min kompis lånade en hel plastpåse med tjocka romaner och hon orkade inte bära påsen hem. Det var säkert intressant att se när jag erbjöd mig att bära den, mina ben höll på att ge upp.

Stadens bibliotek. Gänget går till biblioteket där det är väldigt tyst. Jag ser människor överallt som koncentrerar sig på sina böcker och datorer. Ibland hörs lågmält prat eller pipande när någon lånar böcker. Vi sitter i ett område där ingen annan är. I mjuka stolar. Böckernas doft och en varm känsla. Jag skrattar med en av mina vänner om något som är roligt när de andra hyschar mig. Något mer kommer jag inte ihåg, innan vi går lånar vi böcker.

I minnen ovan blir det tydligt att en plats formas genom en social process där människors kroppar, tankar och föreställningar sammanflätas. Det finns föreställningar om hur en kropp rör sig och används i ett bibliotek, vilket skiljer sig från kroppen på andra platser. I minnena beskrivs det hur vännerna går i tysthet, andra personer är tysta, människor är koncentrerade, pratar lågmält och om någon skrattar eller pratar för högt blir de hyschade av andra. När en av flickorna skriver att personalen såg på henne som om hon var en alkoholist, kan det tolkas som att flickan själv uppfattar en alkoholist som en person med oönskat eller avvikande beteende. Det förväntas inte att en person har rödblossande kinder, glittrande ögon eller vilar fötterna på soffan i ett bibliotek. Det högljudda skrattet i ett annat minne blir även det avvikande. Det här sammanfaller med Pontos studie (2017: 93) om ungdomars upplevelser av stadens platser i Helsingforsregionen, där Ponto iakttar att definitionen av ett ”vi” och ett ”de” är beroende av både den person som definierar men även av den socio-rumsliga inramningen. Det finns sociala förväntningar på hur en person ska bete sig och inte bete sig på olika platser. I det här sammanhanget blir skrattet och kroppens reaktioner fel eftersom platsen är ett bibliotek.

Möten med pojkar och män

Även om jag inte bad flickorna skriva om andra personer eller möten de haft, finns det gott om dessa i minnena. Även de gånger då flickan skriver att hon är ensam på en plats betonas ofta avsaknaden av andra personer på platsen. Av samtliga 138 minnen beskriver endast sex minnen uttrycklig ensamhet och 24

minnen nämner inga andra personer överhuvudtaget, också om andra personer kan anas i en del av dessa minnen eftersom platserna är offentliga, välbesökta eller att det är tydligt att situationen som beskrivs kräver andra närvarande personer. De personer som uttryckligen förekommer i minnen är familjemedlemmar, goda vänner, bekanta, vänner de inte träffat på länge, pojkvänner, personer flickorna är förtjusta i, föräldrar som inte längre bor i samma stad eller samma land, skolklasser eller obekanta vuxna män. I hela 52 minnen, alltså nästan hälften, figurerar ett flertal vänner i ett och samma minne, medan endast en vän förekommer i 18 av de insamlade minnena. Dessa är alla så gott som alltid okönade, vilket jag diskuterar senare i artikeln. I tolv minnen påträffas familjemedlemmar eller släktingar. Det kan handla om föräldrar, syskon, faddrar, mormor och kusiner, även om en mer odefinierad familj förekommer i fyra av de nedskrivna minnena. De gånger personerna könas är det fråga om föräldrar, syskon, pojkvänner, pojkar som flickorna är förtjusta i eller vuxna män. Endast två gånger könas vänner, varav det ena gången handlar om att en flicka använder ordet grannflickor. I det följande diskuterar jag de minnen som berör pojkar och män, och utesluter därmed familjemedlemmar. I det enda minnet där vännerna könas som pojkar, skriver en flicka:

Jag bodde tidigare på [gatunamn] och från den tiden har jag många bra minnen som när exempelvis jag, min syster och två kompisar for till skogen som var precis bakom vårt hus och dit vi egentligen inte fick gå. Men vi gick dit ofta. Den här gången hittade vi skelettet av en orm i skogen och eftersom mina kompisar är pojkar ville de såklart ta skelettet med sig. Jag tyckte att de var äckliga.

Inledningsvis benämns vänner endast som kompisar, men senare i minnet när det handlar om ormskelett benämns de uttryckligen som pojkar. Både genom köandet av de andra, beskrivandet av platsen och genom att nämna fyndet, berättar flickan som skrivit minnet något om sig själv. Precis som det kan tänkas att flickorna är medvetna om hur de presenterar sig själva när de skriver ett minne i anslutning till köpcentret Hansa, ungdomsgården eller biblioteket, blir skogen betydelsefull. Flickan skriver att skogen är förbjuden men tillägger att de ändå går dit, ofta till och med. Hon är en flicka som går till en sådan plats, hon är en flicka som har vänner som är pojkar, men likväl är hon en flicka eftersom hon föreställer sig att flickor inte är personer som plockar med sig ormskelett.

I andra minnen där flickorna beskriver möten med könade personer handlar det oftast om främmande män. En och samma flicka skriver i två olika minnen om sådana möten, varav ett möte innehåller flera främmande män:

Vid [stadens största och landets äldsta urbana park] Kuppisparken (nära [snabbmatskedjan Hesburger] Hese) och i närheten av [stadsdelen] Itäharjus [matvaruaffär] Prisma har jag haft mina bästa minnen, för där har jag ofta varit med kompisar på sommaren. Vi har träffat många intressanta människor + där är lugnt och man får bra vibes. Där kan man vara galen i skymundan och make memories. En gång pratade jag och min kompis med en man om vatten, det var roligt. Vid Kuppis frågade vi efter tobak av en annan man bara för skojs skull (vi hade inget annat att göra) vi ville bara se om en man skulle ge oss tobak eller inte. [...]

Tillsammans med en vän möter flickan två vuxna män, när det gäller den andra mannen är det uttryckligen flickorna som tar kontakt med honom. De testar honom och hur han reagerar, och det ter sig som att det inte endast handlade om en enskild man. Dessutom kommer det fram i minnet att det är uttryckligen män de ville testa, inte jämnåriga pojkar eller flickor, eller vuxna kvinnor. Att som tonårsflicka ta kontakt och prata med en vuxen man kan uppfattas som ett sätt att ta platsen och situationen i besittning, att leka med sådana ramar som att flickor inte ska söka kontakt med främmande män. De två beskrivna mötena blir exempel på socio-rumsliga taktiker, istället för normativa. Offentliga platser kan kännetecknas av att de är tillgängliga (i alla fall i teorin) av alla, men därtill möjliggör offentlighet även att för varandra främmande personer kan mötas. Som Andersson (2002: 55) uttrycker det får offentligheten en överbyggande funktion mellan olika grupper och skikt i samhället och personer förväntas visa sig för varandra men även behandla varandra respektfullt, vilket förutsätter en normativ ordning som reglerar detta. I finländsk kontext hävdar jag att detta innebär att inte prata eller söka kontakt med främlingar, och särskilt inte att tonårsflickor tar kontakt med främmande vuxna män. Att flickan skriver att de ber om en tobak för att testa mannen, tyder på att hon känner till den normativa ordningen, men bryter den medvetet.

Platsen som beskrivs, det vill säga parken, är även den av betydelse, eftersom parker generellt föreställs som farliga för kvinnor och flickor. Samtidigt hittas sammanband med Lloyds (2008) studie om tonårsflickor och urbana parker i Australien, där offentliga platser såsom parker blir viktiga scener för uppvisning, och för att prova på och utforska nya identiteter bland ungdomar. Inom ungdomsforskning har parker, rekreatiomsområden och spelplaner ofta könsats som maskulina och som platser för pojkar, vilket har gjort att flickor snarare söker sig till det egna rummet i hemmet eller köpcentrum (Griffiths 1988; James 1995; Matthews och Tucker 2006).

Bland minnena förekommer det även möten med främmande personer utan

egentlig kommunikation. Samma flicka som skriver om mötet med två olika män, beskriver ett minne utan kommunikation med en främmande man:

Jag har också bra minnen från [stadsdelen] Laustis [mataffär] Siwa, men också några ledsna. När jag tidigare bodde i Laustis, gick jag upp på Siwan för att sitta och tänka på sorgliga saker. När det var bättre dagar gick jag upp ovanför Siwan för att prata med kompisar, vi åkte också skateboard där för det är en parkeringsplats där det inte rör sig så mycket människor så vi får vara i fred. Vi har egen matsäck med, men ibland gick vi till Siwa för att skaffa godis och läsk, där uppe är det bästa att man kan titta ner och spionera on other people. Och en gång var det en äldre gubbe i ett av höghusen mittemot Siwa som stirrade på oss med kikare i tre timmar!

Minnet har likheter med en annan flickas minne, och det kan tänkas att det är samma plats som beskrivs, samma man och eventuellt till och med samma tillfälle, vilket betyder att minnet är skrivet av en närvarande vän:

I [stadsdelen] Laustis finns det en parkeringsplats som nästan ingen annan använder, få människor och bilar far dit, och min vän och jag practice skate tricks there och the atmosphere is great and relaxed, och ibland hänger vi där och pratar. Vi filmade varandra och how we're doing the tricks, och det var roligt. En gång märkte vi att någon man tittade på oss från sitt fönster, och han hade ingen skjorta på sig. Vi var confused och han vinkade och vi vinkade tillbaka men när vi gick närmare gömde han sig. Och när vi låtsades ringa till någon gömde han sig snabbt, så det var lite sketchy. Och i något skede var han och torkade the windows och tittade på oss genom dem.

De två minnena kan på flera olika sätt läsas genom taktikbegreppet. Dels genom platsen och flickor, dels genom flickorna och mannen eller den gamla gubben. Parkeringsplatsen ovanför affären är planerad för att personer ska parkera, lämna bilen, gå in i affären, handla, komma tillbaka till bilen och köra iväg. Men tonårsflickorna har inte bil, de har inte ens körkort eller några direkta planer på att gå in i affären för att handla. Ändå besöker de parkeringsplatsen både ensamma och med vänner. Flickornas levda rum på parkeringsplatsen skiljer sig från stadsplanerarens och arkitekters föreställda rum. Flickorna skapar ett eget utrymme och leker med platsens givna ramar. Att åka skateboard kan i sig självt även uppfattas som en rumslig taktik och appropriering av parkeringsplatsens yta, att strunta i de vita linjerna som visar hur bilar ska parkera, använda byggenas kanter för att göra trick. En funktionell plats såsom en

parkeringsplats blir en plats för nöje och umgänge, tomma och döda platser blir platser för att uttrycka sig själv som skateboardare. Här är också kroppen ett taktiskt verktyg för att leka med tid och plats. Det kan handla om snabba överraskande svängar, hopp och hastighet, eller att göra väggar till golv för skateboardens hjul.

Samtidigt kan mötet mellan flickorna och mannen som bor i grannhuset även analyseras genom taktik. I det senare minnet beskriver flickan hur de vinkar tillbaka, vilket gör att mannen gömmer sig. Sedan går de dessutom närmare mannen och låtsas ringa till någon. En offentlig plats som kunde uppfattas som maskulin, tas i besittning av flickor som varken är vuxna eller pojkar, och dessutom lyckas skrämman undan mannen. Olika taktiker förknippas ofta med aktörskap i form av motstånd i olika former. Exempelen ovan skulle kunna uppfattas som motstånd mot ett normativt flickskap, föreställningar om tillgänglighet till specifika platser men även normativa uppfattningar om hur stadsrummet ska användas. Förutom dessa exempel har Skelton (2000: 90) beskrivit tonårsflickors användning av gator som motstånd mot vuxnas försök att härska över offentliga platser. I de två exemplen ovan upplevs den offentliga parkeringsplatsen som privat av flickorna. Även om det är mannen som står i sitt eget hem, är det han som inkräktar på flickornas privata utrymme genom att titta med kikare eller vinka genom fönstret.

Dessa minnen av möten med vuxna män skiljer på flera sätt från fyra minnen där olika flickor nämner pojkar eller pojkvänner:

En gång var jag med min syster och mamma i en restaurang, jag såg en snygg pojke och jag kunde inte äta som folk.

Jag körde med min mopedbil till en [snabbmatskedja] Hesburger och pratade då med min pojkvän för första gången. Där finns det många minnen.

I Hansa träffade jag för första gången pojken som jag var förtjust i.

För några år sedan på sommaren, var jag med min syster i Kuppisparken och vi hade bestämt träff med en pojke (vi kände honom redan sedan tidigare). Dagen var regnig och vi hade tillbringat den tillsammans. Precis när vi var på väg bort pussade pojken mig och vi började sällskapa efter det.

Dessa är korta och odetaljerade. Det andra minnet avslutas dessutom med ”där finns många minnen”, men vilka minnen som finns berättas inte. Samtidigt berör de flesta av minnena möten för första gången, att prata för första gången

och en förmodligen första puss. I ett femte minne där en förmodligen redan etablerad pojkvän omnämns inleder flickan med att skriva att ”hon går tillsammans med sin pojkvän längs sågspånsbanan”, och sedan följer en lång naturbeskrivning. Mötet som här sker, sker inte med pojkvännen, utan med naturen omkring dem.

Sammanfattande diskussion

I en samling av 138 minnen, nedskrivna av 97 tonårsflickor, finns en stor variation, även om de skriver om minnen kopplade till samma stad. I denna artikel har jag valt att läsa det empiriska materialet med uppmärksamheten riktad på tre saker: tystnader i minnena, tystnader i lokala diskurser om tonåringar samt de könade möten som beskrivs i minnena. Därtill har jag begränsa mig till att diskutera i synnerhet tre platser, även om fler platser förekommer i den avslutande analysdelen. Genom att läsa minnena i relation till lokala diskurser om tonåringar och stadens offentliga eller semi-offentliga platser, har tystnader kring platsen ”köpcentrum” synliggjorts. Genom min läsning av minnena i relation till lokala diskurser har jag även synliggjort en tystnad eller lucka i de diskurserna. Tonårsflickornas minnen gjorde mig uppmärksam på att biblioteket som plats inte omnämns i lokala diskurser, även om staden har satsat särskilt på en ungdomsavdelning på det nyrenoverade stadsbiblioteket. Minnena visar att tonårsflickor har hittat till bibliotekets ungdomsavdelning och de trivs även där. Därtill har min läsning av minnen tillsammans med analysverktygen taktik och strategi kunnat uppmärk-

samma på förekomsten av könade möten med pojkar och vuxna män. Genom att koncentrera mig på dessa möten har det även varit möjligt att utöka platserna som diskuteras. Minnen med könade möten synliggör även hur olika minnena är med avseende på detaljrikedom eller längd.

Frigörelse är något som jag vill hävda sammanlänkar de flesta, om än inte alla, minnen. Köpcentret kan symbolisera frigörelse från de vuxna, att första gången gå ensam eller tillsammans med vänner till köpcentret är en viktig händelse. Samtidigt fungerar händelsen som identitetsmarkör, jag är en flicka som kan och vill gå till köpcentret som har möjlighet att shoppa, som hänger med kompisar. Biblioteket kan också förstås som en plats för frigörelse genom att flickan kan sitta där ensam, hon behöver inte gå dit med sina vänner, vilket de många beskrivningarna av att till synes vara där ensam vittnar om. I dessa minnen kan frigörelse också förstås som en frigörelse från föreställningen om att flickor har vänner och att flickskap innebär vänskap eller väninneskap. Frigörelse kan även kopplas till aktörskap och taktik. Flickorna använder olika taktiker för att försöka friställa sig från patriarkala strukturer när de möter, konfronterar samt motar bort vuxna främmande män. Samtidigt blir och gör sig flickan som beskriver ormskelettet en flicka som rör sig i skogen med pojkar, hon gör en identitetsmarkering genom att beskriva ett platsminne. Ytterligare gör flickan ett förväntat flickskap genom att tycka att ormskelettet och pojkarna som vill ta hem det är äckliga.

Referenser

- Andersson, Björn (2002) *Öppna rum: om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Björk, Nina (1999) *Sireners sång: tankar kring modernitet och kön*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Certeau, de Michel (1984) *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Certeau, de Michel (2016) Uppfinnandet av vardagslivet, del III: rumsliga praktiker. *Aiolos: Tidskrift för litteratur, teori och estetik* (54): 85–99.
- Childress, H. (2004) Teenagers, territory and the appropriation of space. *Childhood* 11(2): 195–205.
- Davies, Bronwyn (2002) *Frogs and snails and feminist tails*. Cresskill: Hampton.
- Duits, Linda (2008) *Multi-girl culture: an ethnography of doing identity*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Engfors, Christina och Demarinis, Valerie (2005) Vårt behov av ritualer och rituella rum. Nygren, Bitte (red) *Rum för mening: om plats och ritual i det postmoderna samhället*. Stockholm: Arkitektmuseet.
- Frih, Anna-Karin och Söderberg, Eva (2010) *En bok om flickor och flickforskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Formark, Bodil (2013) Jösses flickor, vilket trassel! Historiska reflektioner kring flickforskningens uppgift i en flickfrämjande och postfeministisk tid. *Tidskrift för genusvetenskap* 34(2–3): 7–23.
- Griffiths, V. (1988) From 'playing out' to 'dossing out': young women and leisure. Wimbush, E och Talbot, M (red) *Relative freedoms. Women and leisure*. Milton Keynes: Open University Press.
- Gren, Martin, Hallin, P O och Molina, Irene (2000) *Kulturens plats/maktens rum*. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Hastrup, Kirsten (2010) *Kultur: den flexibla gemenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Haug, Frigga (1987) *Female sexualization*. London: Verso.
- Hodkinson, P. och Lincoln, S. (2008) Online journals as virtual bedrooms? Young people, identity, and personal space. *YOUNG* 16(1): 27–46.
- Hupa, Ville (2011) Ungdomar i Hansa betar sig bättre nu än förr. *Yle Åboland* 28 februari 2011.
- Hörfeldt, Helena (2014) Etnologiska möjligheter: om rörlighet mellan historia och samtid. *Kulturella perspektiv* (3): 30–39.
- James, K. (1995) The perceived ownership of recreational space: implications for participation of adolescent women. *Proceedings of the 2nd ANZALS Conference*. Canterbury: Lincoln University Press.
- Katz, Cindi (2004) *Growing up global: economic restructuring and children's everyday lives*. University of Minnesota Press.
- Kuusisto-Arponen, A.-K., och Tani, S. (2009) Hengailun maantiede: arjen kaupunki nuorten olemisen tilana [Hängandets geografi: den vardagliga staden som ungdomars rum]. *Alue ja Ympäristö* 38(1): 51–58.
- Lefebvre, Henri (1991) *Critique of everyday life*. London: Verso.

- Listerborn, Carina (2002) *Trygg stad: diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Göteborg: Chalmers Architecture.
- Livholts, Mona (2004) Det tänkande-skrivande subjektet: om minnesarbete som vetenskapligt arbetssätt och politisk handling. *Sociologisk forskning* (2): 23-30.
- Lloyds, Kathy, Burden, Josephine och Kiewa, Jackie (2008) Young girls and urban parks: planning for transition through adolescence. *Journal of Park and Recreation Administration* 26(3): 21-38.
- Lundgren, Anna Sofia (2006) *Genus på offentlig plats: reflexer och transparens*. Umeå: Umeå universitet.
- Lövgren, Karin (2001) Batonger och bänkar. Becker, K, Bjurström, E, Fornäs, J och Ganetz, H (red) *Passager: medier och kultur i ett köpcentrum*. Nora: Nya Doxa.
- Malin, Salla (2012) *Kamppi, nuorten olohuone: nuorten hengailua Kampissa 2011 [Köpcentret Kampen, de ungas vardagsrum. Ungdomars vistelse i Kampen 2011]* http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39046/Malin_Salla.pdf [23 augusti 2017].
- Matthews, H. och Tucker, F. (2006) On the other side of the tracks: the psychogeographies and everyday lives of rural teenagers in the UK. Spencer, C och Blades, M. (red) *Children and their environments: learning, using and designing spaces*. New York: Cambridge University Press.
- McRobbie, Angela och Garber, Jenny (1976) Girls and subcultures: an exploration. Hall, Stuart och Jefferson, Thomas (red) *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. London: Harper Collins Academic.
- Mitchell, Claudia och Rentschler, Carrie (red) (2016) *Girlhood and the politics of place*. New York: Berghahn Books.
- Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta och Aaltonen, Sanna (2011) *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen*. [Flickorna då? En introduktion till flickforskning] Tammerfors: Vastapaino.
- Palmgren, Ann-Charlotte (2016) Teenaged girls and liminal space in Turku. *Research Briefings* 3b/2016. City of Turku (Turku Urban Research Programme).
- Peltonen, Sara (2016) Nuorten luovat kaupunkitilan käytöt: institutionaalisista tiloista vapaaseen oleiluun [Ungdomars kreativa användning av stadsrum: från institutionella rum till fri vistelse]. *Research Briefings* 4/2016. City of Turku (Turku Urban Research Programme).
- Ponto, Heli (2017) *Young people's everyday lives in the city: living and experiencing daily places*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Pyry, Noora (2015) *Hanging out with young people, urban spaces and ideas: openings to dwelling, participation and thinking*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Simonsen, Mattias (2017) Köpcentret vill få bukt med härjande ungdomar i Hansakvarteret. *Yle Äboland* 28 mars 2017.
- Skeggs, Beverly (1999) *Att bli respektabel*. Göteborg: Daidalos.
- Skelton, Tracey (2000) Nothing to do, nowhere to go? Teenage girls and public space in the Rhondda Valleys, South Wales. Holloway, S. och Valentine, G (red) *Children's geographies: playing, living, learning*. London: Routledge.
- Tani, Sirpa (2011) Oikeus oleskella? Hengailua kauppakeskuksen näkyvillä ja näkymättömillä rajoilla [Rätt att vistas? Hängandet på köpcentrets gränser mellan det synliga och osynliga]. *Alue ja ympäristö* 40(2): 3-16.
- Tani, Sirpa (2014) Loosening/tightening spaces in the geographies of hanging out. *Social och Cultural Geography* 16(2): 125-145.

Tuomola, S. (2009) Hansalapset hengaavat korttelissa päivittäin, eikä yhteentörmäyksiltäkään vältytä. *Turun Sanomat* 16 mars 2009.

Widerberg, Karin (1995) *Kunskapens kön: minnen, reflektioner och teori*. Stockholm: Norstedts förlag.

Varna, Georgiana (2013) *Miten julkisia ovat Turun julkiset tilat?* [Hur offentliga är Åbos offentliga rum?] Kaupunkitutkimuskatsaukia 1a/2013. Turun kaupunki.

Widegren, Kajsa (2010) *Ett annat flickrum: kön, ålder och sexualitet i Maria Lindbergs, Anna Maria Ekstrands och Helene Billgrens flickbilder*. Göteborg: Mara.

Wistisen, Lydia (2017) *Gångtunneln: urbana erfarenheter i svensk ungdomslitteratur 1890-2010*. Lund: Ellerströms.

Österholm, Maria Margareta (2012) *Ett flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Hägersten: Rosenlarv förlag.

Nyckelord

Flickskap, rumslighet, urbana platser, minnen, möten

Ann-Charlotte Palmgren

Nordisk etnologi

Åbo Akademi

20500 Åbo

Finland

E-post: apalmgre@abo.fi